

10 02 00 ЗАБОНШИНОСӢ
10 02 00 ЯЗЫКОЗНАНИЕ
10 02 00 LINGUISTICS

**10 02 20 СРАВНИТЕЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЕ, ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ И
СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ**

10 02 20 COMPARATIVE, HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

УДК 80/81

ББК 81

**КОРБУРД ВА ВЕЖАГИҲОИ САРФИИ
ПЕШВАНДҲОИ СИФАТСОЗ ДАР
ЗАБОНИ АДАБИИ ТОЧИКИИ ҚАРНҲОИ
XVIII ВА XX**

Ашрапов Баҳодурҷон Пулотович,
унвонҷӯи кафедраи грамматикаи
забони арабии МДТ «ДДХ ба номи
акад. Б. Гафуров» (Тоҷикистон,
Хучанд)

**ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ПРЕФИКСОВ, ФОРМИРУЮЩИХ
ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ, И ИХ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В ТАДЖИКСКОМ
ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ XVIII-XX веков**

Ашрапов Баҳодурҷон Пулотович,
соискатель кафедры грамматики
арабского языка ГОУ «ХГУ им. акад.
Б. Гафурова» (Таджикистан,
Худжанд)

**GRAMMATICAL PECULIARITIES OF
ADJECTIVAL PREFIXES AND THEIR
USAGE IN THE TAJIK LITERARY
LANGUAGE REFERRING TO THE XVIII-
TH AND THE XX-TH CENTURIES**

Ashrapov Bahodurjon Pulotovich,
applicant of the department of Arabic
grammar under the SEI “KhSU named
after acad. B. Gafurov” (Tajikistan,
Khujand)

E-MAIL: bahodur.ashrapov@mail.ru

Калидвожаҳо: забони адабии ҳозираи тоҷикӣ, пешванд, «Тӯҳфат-ул-хонӣ»-и Муҳаммадвафои Карминағӣ, пешвандҳои сифатсоз, таҳлили қиёсӣ, дараҷаи корбурд, вежагиҳои сарфӣ

Дараҷаи корбурд ва вежагиҳои сарфии пешвандҳои сифатсоз дар забони адабии тоҷикии қарн XVIII дар “Тӯҳфат-ул-хонӣ”-и Муҳаммадвафои Карминағӣ ва дар қарни XX дар асарҳои “Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро”, “Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик. Исёни Муқаннаъ”, “Фуломон”-и С. Айни мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Собит гардидааст, ки унсурҳои вожасозии осори муқоисашаванда аз вачҳи истеъмол баъзеашон сермаҳсул ва баъзе дигарашон каммаҳсул мебошанд. Пешванди **ба-** дар осори мавриди қиёс каммаҳсултар ба назар расид, ҳол он ки он дар забони адабии ҳозираи тоҷикӣ яке аз унсурҳои вожасозии сермаҳсул ҳисобида мешавад. Дар осори устод С.Айни [3; 4; 5] унсури калимасозии **бо-** ба ҳайси яке аз пешвандҳои каммаҳсул баромад мекунад, дар ҳоле ки ин пешванд ҳам дар забони адабии муосири тоҷикӣ ва ҳам дар забони адабии тоҷикии қарни XVIII дар сохтани сифатҳои нав сермаҳсул мебошад.

Пешвандҳои **бе-** ва **но-** дар осори муқоисашаванда яке аз унсурҳои воҷасози муштарак ва сермаҳсул зоҳир гардида, онҳо аз дигар ҳиссаҳои номии нутқ сифатҳои аслии месохтааст. Маъмулан, дар забони давраҳои омӯзиши пешвандҳои **бар-** ва **дар-** аз нигоҳи қорбурду истифода ба гурӯҳи пешвандҳои каммаҳсул дохил мешаванд.

Ключевые слова: современный литературный таджикский язык, «Тухфат-ул-хони» Мухаммада Вафо Карминаги, префиксы, формирующие прилагательные, сравнительный анализ, степень применения, грамматические особенности

Осуществлено сравнительное изучение грамматических особенностей и степени применения префиксов, формировавших прилагательные в XVIII веке, в книге “Тухфат-ул-хони” Мухаммада Вафо Карминаги и в XX столетии в произведениях С.Айни “История интеллектуальной революции в Бухаре”, “Герой таджикского народа Тимурмалик. Восстание Муканны”, “Рабы”. Установлено, что в зависимости от частоты использования некоторые словообразующие элементы из сравниваемых произведений являются продуктивными, а некоторые - малопродуктивными. Префикс **ба-** в сравниваемых произведениях является малопродуктивным, в то время как в современном литературном таджикском языке он считается одним из наиболее продуктивных словообразующих элементов. В произведениях С. Айни словообразующий элемент **бо-** выступает в качестве малопродуктивного префикса, в то время как в современном литературном таджикском языке и в литературном языке XVIII века он активно применялся и применяется для образования прилагательных. В сравниваемых произведениях префиксы **бе-** и **но-** демонстрируют многофункциональность и продуктивность, поскольку образуют прилагательные от именных частей речи. Как правило, в языке рассматриваемого периода префиксы **бар-** и **дар** с точки зрения использования относятся к группе малопродуктивных префиксов.

Key words: modern literary Tajik language, prefix, "Tuhfat-ul-khoni" by Muhammadwafu Karminagi, adjectival prefixes, comparative analysis, degree of application, grammatical peculiarities

The article dwells on the usage and grammatical peculiarities of adjectival prefixes and degree of application of the latter which formed adjectives referring to the XVIII-th and the XX-th centuries. Such works are taken comparison as "Tuhfat-ul-khoni" by Muhammadwafu Karminagi, productions by S.Aini appertaining to the XX-th century: "The History of Intellectual Revolution in Bukhara", "The Hero of the Tajik Nation Timurmaliq", "The Revolt Headed by Mukanna", "Slaves". It is established that respective of the frequency of usage some word-combinational elements of the correlative literary productions are considered to be productive prefixes and some of them non-productive ones. The prefix **ba-** in the correlative literary productions is non-productive, while in the modern literary Tajik language it is considered to be one of the most productive ones. In S.Aini's literary productions the word-forming element **ba-** acts as a non-productive prefix, while the relevant prefix is actively used in the formation of adjectives both in the modern literary Tajik language and in the literary language of the XVIII-th century. It is underscored that the prefixes **be-** and **no-** demonstrate multifunctionality and productivity, as they form an adjective from nominal parts of speech in the correlative literary productions. As a rule, the prefixes **bar-** and **dar-** from the point of view of usage refer to the group of non-productive prefixes in the language of the periods under consideration.

Мусаллам аст, ки яке аз роҳҳои асосӣ ва пурмаҳсули ганомандии забони тоҷикӣ ба воситаи ванд (аффикс)-ҳо сохтани калимаҳои нав ба ҳисоб меравад. Аз аҳамияти вежа бархурдор будани мавзӯи мавриди назарро забоншиноси рус Н.М.Шанский ханӯз солҳои 60-уми асри гузашта зикр карда, ба хулосае омада буд, ки «бе калимасозӣ забон таркиби луғавӣ дошта наметавонад. Маҳз аз ин ҷиҳат аҳамияти муҳими калимасозӣ дар системаи умумии забон муайян мегардад» [17, с.253].

Ин мулоҳизаҳои Н.М.Шанскийро маводи фактологӣ мо ҳам исбот менамоем. Дар асоси усули эҳсоӣ ва қиёсӣ мо тасмим гирифтём, ки дар мақолаи хеш корбурд ва вежагиҳои сарфии пешвандҳои сифатсози “Тӯҳфат-ул-хонӣ»-и Муҳаммадвафои Карминағӣ (а.ХVIII)-ро дар муқоиса бо “Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро”, “Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик. Исёни Муқаннаъ” ва “Фуломон”-и С.Айнӣ (а.ХХ) ба риштаи таҳлил кашида, аз рӯи вазифаашон онҳоро ба гурӯҳҳо ҷудо намоем.

Зимнан, қайд кардан лозим аст, ки дар забони давраҳои муқоисашаванда пешвандҳои сифатсози забони адабии ҳозираи тоҷикӣ, аз қабилӣ **ба-, бар-, бе-, бо-, дар-, но-** ва **фурӯ** мавриди истифода қарор гирифтаанд, аммо аз нигоҳи дараҷаи вожасозӣ на ҳамаи онҳо мақоми яхела доранд. Агарчи гурӯҳе аз пешвандҳои фавқ дар калимасозӣ фаъол бошанд, вале гурӯҳи дигаре дар иҷрои ин вазифа кам истифода шудаанд.

Аз ин рӯ, мо тасмим гирифтём, ки вачҳ ва дараҷаи истифодаи унсурҳои вожасозии мавриди баҳсро дар ҷадвали поён бо тариқи ихтисораҳои махсус ишора кунем: номи асарҳо - А [«Тӯҳфат-ул-хонӣ»]; Б [«Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро»]; В [«Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик. Исёни Муқаннаъ»]; Г [«Фуломон»] ва дараҷаи корбурд – К [каммаҳсул]; С [сермаҳсул].

Пеш-ванд-ҳо	Микдори сифатҳои сохта	Мавриди истифодаи унсурҳои луғавӣ	Дараҷа
<i>ба-</i>	А) [6]; Б) [6]; В) [2]; Г) [3]	А) [9]; Б) [8]; В) [2]; Г) [3]	А) [К]; Б) [К]; В) [К]; Г) [К]
<i>бо-</i>	А) [44]; Б) [6]; В) [8]; Г) [8]	А) [122]; Б) [9]; В) [8]; Г) [14]	А) [С]; Б) [К]; В) [К]; Г) [К]
<i>бар-</i>	А) [8]; Б) [1]; В) [2]; Г) [6]	А) [18]; Б) [2]; В) [2]; Г) [20]	А) [К]; Б) [К]; В) [К]; Г) [К]
<i>бе-</i>	А) [53]; Б) [38]; В) [24]; Г) [66]	А) [152]; Б) [63]; В) [31]; Г) [137]	А) [С]; Б) [С]; В) [С]; Г) [С]
<i>но-</i>	А) [30]; Б) [10]; В) [8]; Г) [25]	А) [80]; Б) [13]; В) [25]; Г) [60]	А) [С]; Б) [С]; В) [С]; Г) [С]
<i>дар-</i>	А) [1]; Б) [-]; В) [-]; Г) [2]	А) [1]; Б) [-]; В) [-]; Г) [2]	А) [К]; Б) [-]; В) [-]; Г) [К]
<i>фурӯ</i>	А) [1]; Б) [-]; В) [-]; Г) [-]	А) [1]; Б) [-]; В) [-]; Г) [-]	А) [К]; Б) [-]; В) [-]; Г) [-]
<i>то-</i>	-	-	-
<i>Ҳамагӣ</i>	А) [143]; Б) [61]; В) [44]; Г) [110]	А) [383]; Б) [95]; В) [68]; Г) [236]	

Ҳамчунин, муҳаққиқи забони китоби «Бахше аз тафсири куҳан» А.Б. Ҷобиров аз хусуси истифодаи пешвандҳои сифатсоз андешаронӣ намуда, чунин гуфтааст: «Дар асар ҳамаи пешвандҳо, ки дар калимасозии сифат ба кор мераванд, дида намешавад, танҳо ду пешванд – **бе-** ва **но-** истифода шудаанд» [16, с.154]. Муҳаққиқи забони «Ашъори Ҳоҷӣ Ҳусайни Кангурӣ» Х.Н. Табаров дар боби дуюми рисолаи худ оид ба вежагиҳои сарфии забони ашъори Ҳоҷӣ Ҳусайн сухан гуфта, танҳо тавассути се

пешванди сифатсоз, аз кабили **бо-**, **бе-**, **но-** сурат гирифтани вожасозиро кайд намудааст [14, с.86; 15, с.20].

Асноди таърихи забони адабӣ ва ҳозира гувоҳӣ медиҳад, ки дар сифатсозӣ пешвандҳои **ба-** ва **бо-** яке аз унсурҳои вожасозии сермахсул ҳисобида шуда, ба тавассути онҳо аз дигар ҳиссаҳои нутқ як силсила сифатҳои аслии сохта мешаванд, ки аз нуқтаи назари маъно ба ягон хосият ё аломат соҳиб будани ашӯро мефаҳмонад [8, с.144; 9, с.198; 6, с.123]. Чараёни тадқиқот нишон дод, ки дар осори муқоисашаванда **ба-** нисбат ба **бо-** каммахсултар буда, ба воситаи он Муҳаммадвафои Карминагӣ сифатҳои аслии раъфати **бағоят** 1 маротиба (13); хилвати **баихтисос** 1 маротиба (13); ҳодисаи **баногоҳ** 3 маротиба (13); минои **басангомада** 1 маротиба (13); фатҳе **баандоза** 1 маротиба (13) ва устод С.Айнӣ сифатҳои сохтаи талабаҳои **барушд** 3 маротиба (5); ҷои хушҳавои **бавусъат** 1 маротиба (5); фармони **батафсил** 1 маротиба (5); дасти **бақувват** 1 маротиба (5); мадрасаҳои **батартиб** 1 маротиба (5); маълумоти **батафсил** 1 маротиба (4); каси **башумур** 1 маротиба (3); сатинҳои **бадошт** 1 маротиба (3); нони **бамаза** 1 маротиба (3) дар мавридҳои алоҳида истифода намудаанд: ...баъд аз итмоми шаробу таом ва маҷлиси шелон (меҳмонию ом(м) – Б.А.) маҳфили хос ва **хилвати баихтисос** бино ниҳоданд (13, 221/439); Лекин баъзе талабаи **барушд** ба як назари ҳассосона аз ваҷоҳати муаллимон ба асли масъала пай бурданд (5, с.138).

...дилҳои қавии арбоби часорат чун минои **басангомада** шикастан гирифт (13, 170/338).

Дар ин ҷумла муаллифи асари таърихии а.ХVIII сифати аслии ифодагари монандиро аз рӯи қолаби **пешванд+исм+сифати феълӣ** сохта, барои қавитар гаштани ин тобиши маъноӣ ҳиссаҷаи монандии «**чун**»-ро қабл аз мавсуф ба кор бурдааст, ки дар осори С.Айнӣ ин гуна сифати сохта боре ҳам ба чашм нарасид.

Карминагӣ нисбат ба Айнӣ унсури вожасозии **бо-**ро фаровонтар мавриди истифода қарор додааст. Пасванди мазкур ҳам дар забони адабии муосири тоҷикӣ ва ҳам дар забони адабии тоҷикии а.ХVIII дар сохтани сифатҳои нав сермахсул мебошад. Ҳини таҳқиқу киёси ин мавзӯё аён гашт, ки устод С.Айнӣ дар осори худ [3; 4; 5] пешванди **бо-**ро барои сохтани сифатҳои маҳдудтар ба кор бурдааст, яъне ин унсури вожасоз дар забони адабии тоҷикии а.ХХ яке аз пасвандҳои каммахсул ҳисобида мешавад. Лозим ба қайд аст, ки дар забони тоҷикии қарнҳои пешин ҳам нақши ин пешванд дар калимасозии сифат муассир набудааст. Муҳаққиқи забони «Шоҳнома» А.А. Қутбизода аз хусуси вежагиҳо ва корбурди **бо-** суҳан гуфта, ин унсури вожасозро ба гурӯҳи пешвандҳои сифатсозии каммахсул ҷудо намудааст. Аз рӯи ишораи мавсуф маълум мегардад, ки **бо-** дар забони ҳамон давра ба нудрат мавриди корбасти аҳли эҷод қарор мегирифтааст [2, с.21]. Маводи ҷамъовардаи мо имкон медиҳад, ки бархе аз ин хусусиятҳоро ба тариқи зайл ироа кунем:

Чун анъана, аз исм сифатҳои сохта созмон ёфтаанд, ки ин вежагӣ дар забони давраҳои омӯзиш маъмул ва роиҷ мебошад: *мардуми боғурур* (13, 114/225); *одамони бочуръат* (4, с.172); *курнуши боэҳтиром* (13, 32/60); *саги бономус* (3, с.104); *амири босаодат* (13, 34/64); *бинандагони босавод* (5, с.73): Ох, он рӯз ҷӣ гуна рӯзи **болаззат** аст (3, с.244); ...шоҳи Тӯрон бо аъёну муқаррабон роҳати филҳолро ба адами иқболи **боомол** мубаддал сохта... (13, 56/107). Дар ҷумлаи дуҷум муаллифи асар [13] бо ёрии пешванди номбурда аз исми арабии ҷамъи таксир ҳамагӣ як даъфа унсури луғавии наво сохтааст, ки дар дигар осори муқоисашаванда [3; 4; 5] ин гуна сифати сохта ба назар нарасид.

Чумъаи дигар ҳокони сурайёчаноб фатху нусрат дар рикоб ба сӯи Хузур наҳзат фармуда буд ва кӯчи он **манзили боҳаво** мазриби автоди хиёми зафарэҳтишом шуд (13, 263/523). Ба назар чунин менамояд, ки Карминагӣ дар ин чумла пешванди **бо-**ро ба вазифаи **бар-** мавриди истифода қарор додааст, ки **мазмуни хушбоду хаво** дар забони адабии муосир ҳам **бо-** ва ҳам **бар-** маънои «дорои»-ро медиҳад, зеро дар забони ҳозира сифати сохтаи «**суфаи барҳаво**» [8, с.144] мавҷуд аст.

Муҳаммадҷафои Карминагӣ сифатҳоро ба тавассути пешванди **бо-** бештар аз исмҳои месозад, ки бо калимаҳои дигар сифати мураккаб месозанд: *амири бовиқор* (=соҳибвиқор), ки бино бар ҳисоби эҳсоии мо ҳафт маротиба қорбасти шудааст (13, 32/60); *ҷамоаи бошарорат* (=пурашарор) (13, 94/186): Баъд аз вусули ҷопарон ба суддаи эътибори **амири бовиқор** ва шунидани хабари мусибатфазо камоли таъсиру риккат бар ботини комёби истило ёфт (13, 43/81).

Ноғуфта намонад, ки Карминагӣ ба тавассути пешванди номбурда унсурҳои луғавии нави нодир сохтааст, ки онҳо имрӯз мустаъмал нестанд: ...маҳфили хосро бо нудамои закотинати байзофитрат ва зурафои **боибтиҳоҷи** софификрат ороставу мурассаъ гардонид (13, 4/6); ...эхзори таомҳои алвон қарданд ва **бисоти боинбисоти** наим барҷида, судури изом мурочаат ба манзили мақоми худ намуданд (13, 272/541). Дар чумлаи охир муаллифи асар сифати аслие сохтааст, ки сифату мавсуф ҳарду аз як решаанд.

Пешванди **бар-** дар забони адабии муосири тоҷикӣ яке аз унсурҳои калимасозии каммаҳсул буда, аз исм, сифат ва зарф сифатҳое месозад, ки ба ягон аломат соҳиббудани ашъро ифода менамоянд [8, с.144]. Муҳаққиқ А.А. Қутбизода қайд мекунад, ки пешванди сифатсози **бар-** низ яке аз каммаҳсултарин унсурҳои воҷасоз дар «Шоҳнома» маҳсуб мешавад [1, с.69]. Дар осори таърихӣ «Тӯҳфат-ул-хонӣ» ва «Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро» ва дар романи бадеӣ-таърихӣ «Ғуломон» ҳам **бар-** аз нигоҳи қорбурду истифода ба гурӯҳи пешвандҳои каммаҳсул дохил мешавад. Мушоҳидаҳо нишон дод, ки тавассути пешванди мавриди назар дар асоси қоида ва қонуни забони тоҷикӣ аз дигар ҳиссаҳои нутқ унсурҳои луғавии нав сохта шудаанд:

- аз **исм**: *файёзи барҳақ* (13, 111/220); *фарзандони барқамол* (3, с.26, 26, 215); *салтанати барқамол* (13, 200/397); *асбоби барқамол* (5, с.57, 158); *бародари бархурдор* (13, 172/342; 210/417); *маълумотҳои бардурӯғ* (3, с.314, 438), *фаалаи бархурдор* (13, 90/178, 92/182, 137/271, 173/343, 192/381, 205/408); *сахари барвақт* (3, с.188, 392): Зикри талиъаи найири дастгоҳи хусрави чамҷоҳ – Нодирқулишоҳи эронӣ, ки ҳазрати Ҷавводи мутлақ ва Файёзи **барҳақ** аз ҳазонаи (13, 19/33); ...ба билфёъл воқеъ шудани ислоҳот умедашон **барқамол** буд (5, с.158).

- аз **сифати феълӣ** сифатҳое сохта шудааст, ки дар забони адабии муосири тоҷикӣ низ ин вежагӣ роиҷ буда, аммо ин гуна ҳодиса дар осори “Тӯҳфат-ул-хонӣ” ва “Ғуломон” банудрат ба ҷашм расид: *мисраи барҷаста* (13, 4/5); *нақишҳои барҷаста* (3, с.79, 79, 98); *қомғори барғузиди* (13, 144/286): ...аз ҳасоиси ишфоқи амири **барғузидан** офоқ маҳфузу баҳравар омада... (13, 128/253); ...монанди мавҷи нозуқи об нақшҳои **барҷастаи** занҷирашакле пайдо мешуд... (3, с.79).

Гузашта аз ин, нависанда дар осори худ [3; 12] аз сифати “зиёд” воҳиди луғавии наве сохтааст, ки дар асари муаррих [13] ин ҳодисаи сарфӣ тазоҳур нагардид: *заврақи барзиёд* (4, с.92; 3, с.95, 121, 136, 443, 443): Агар ҷаноби олий андозҳои **барзиёд** андохта бошанд, болшевикон ҳам ба бойҳо контрибусия андохта гирифтаанд (3, с.238).

Пешванди **бе-** дар забони давраҳои мавриди омӯзиш яке аз унсурҳои воҷасози муштарак ва сермаҳсул мебошад, ки он, чун анъана, аз дигар ҳиссаҳои номии нутқ сифатҳои аслии месозад, ки ҳини васл шудан ба асос семантикаи мавсуффо тағйир медиҳад:

а) ба аломати дар асос номбаршуда молик набуданро мефаҳмонад, ки дар аксари маврид аз исм дар ташаккули воҳидҳои луғавии нав ҳиссагузорӣ кардааст: *фирқаи бедин* (13, 85/168, 85/168, 100/197, 102/202, 106/210, 140/277); *канизаки бекас* (3, с.113); *хусрави бесиноҳ* (13, 98/194); *чангҳои дусолаи бенатиҷа* (4, с.166, 185); *раъйи бебок* (13, 66/127); *пурсиши бемаҳал* (5, с.168); Ва аз шиддати хавфу камоли руъб мардуми **бедилро** муданкис (табоҳиафкананда миёни қавм – Б.А.) чун тири тахш (мушак – Б.А.) дар дидаи дилу паҳлуи чигар нишаст (13, 46/87); —Маълум мешавад, ки шумо ҳам монанди мо канизаки бекас будаед? (3, с.133).

б) дар осори мавриди қиёс [13; 11] аз исмҳои мураккаб дар асоси қолаби **исм+асоси феъл** банудрат сифатҳо созмон ёфтаанд: ...як зани фаранҷидори **бечашмбанд** (3, с.216): ...бо гурӯҳе **бесаранҷом** дар оғози ҷидолу мутораҳаи давлати рӯзафзун ҳамдастон гардид (13, 251/500).

Як қатор сифатҳои сохтае вохӯрданд, ки аз нуқтаи назари семантикӣ ифодакунандаи аломати мусбати мавсуфанд: *санияи бекина* (13, 42/79; 3, с.75); *сӯҳбати... бемалол* (5, с.151); *комравони бемалол* (13, 111/219); *бӯстони беранҷ* (4, с.195); *вақти бетаҳиш* (5, 25/46); *шавҳари беғуноҳ* (3, с.218); *муҳаббати бевосита* (13, 170/338); *интизории беохир* (3, с.244); *ҳоли бемаол* (13, 53/101); *тираи беозарм* (13, 44/84, 110/217): Илова бар инҳо зарифу латифасанҷ, сӯҳбаташ сабуку **бемалол** буд (5, с.151); ...лангари истиқомат дар вилояти Кеши дилкаш ва Шаҳрисабзи **беғаш** андохта (13, 146/290). Дар ҷумлаи охир Карминағӣ хамағӣ як маротиба бо ёрии пешванди **бе-** сифати аслии сохтааст, ки мавсуфи он исми хос мебошад, ки ин вежагии сарфӣ дар осори қиёшавандаи устод С.Айнӣ боре ҳам ба назар нарасид.

б) бо баробари аломати молик набудани предметро ифода намудани пешванди **бе-**, боз семантикаи дороии аз ҳад зиёди аломату хислат нисбати мавсуффо зоҳир менамояд: *назароти беандоза б маротиба* (13); *молҳои беандоза* (4, с.107); *андозҳои беандоза* (4, с.116); *ҳашияти беқиёс* (13, 139/276); *навозиши бекарон* (13, 65/125); *мастии бекарон* (4, с.78); *ҳамияти бениҳоят* (13, 30/55), *нусрати беҳисоб* (13, 166/330); *давлати бемисл* (13, 220/437); *амирзодаи беназир* (13, 283/564): Баёни ин матлаб он, ки Синтоб қалъае аст дар матонату истеҳком **беназир**, дар миёни дара, ки атрофи онро кӯҳсори рафеъ ихота кардааст (13, 218/433); ...устодон ва коргарони моҳири он зулми аз ҳад зиёд ва андозҳои **беандоза** буд (4, с.116). Ҷараёни таҳқиқот нишон дод, ки сифати сохтаи “**беандоза**” танҳо дар асарҳои “Тӯҳфат-ул-хонӣ” ва дар “Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик. Исёни Муқаннаъ” истифода гардидааст ва он аз вачҳи корбурд дар таърихномаи Муҳаммадвафои Карминағӣ фаъол ба назар расид, ки мисолҳои болоӣ дол(л) бар ин гуфтаҳост.

Ба ҳамин минвол, Карминағӣ сифати сохтаи **бешуморро** 18 маротиба ба кор бурда, аммо С.Айнӣ танҳо 4 маротиба дар осори қиёшавандаи худ истифода намудааст, ки мисолаш ин аст: Умарои кибор ва вуқалои дарбор бо урвай бисёр ва дастпаймони **бешумор** мутаваҷҷеҳ ба ҷониби мавқаби рифъатмадорӣ шуданд (13, 90/177); ...чунон менамуданд, ки гӯё ҷароғҳои электрикии **бешуморро** дар он чо овехта бошанд (3, с.105, 139; 4, с.105; 5, с.142); даромади **бешумор** (5, с.139).

Ҳангоми мавриди таҳқиқ қарор додани пешванди **бе-** ин нуқта мусаллам мегардад, ки Муҳаммадвафои Карминағӣ ба тавассути унсури воҷасози номбурда

сифати наве месохтааст, ки онҳо ифодагари сифоти Худованданд: *сипоси мунъими беқиёс* (13, 139/276, 239/476), *бахшандаи белминнат* (13, 243/484), *бахшандаи беҳамто* (13, 243/484): Ба фазли Эзиди **бемунтаҳо** мавошӣ ва амволи ӯ мутақосир ва дар мароиву баводӣ хайлу галаи ӯ мутағофир (13, 6/10).

Яке аз хасоиси фарқкунандаи мавзӯи мавриди омӯзиш он аст, ки Муҳаммад-вафои Карминағӣ дар мавридҳои алоҳида ба ҳайси унсурӣ луғавии **бениҳоят**, **беғоят** ва **бераъӣ** музоф ва музофун илайҳи [status constructus] арабии **баидунниҳоят**, **биаксалғоят** ва **нокисурраъӣ**ро бамаврид истифода намудааст: ...муқобалаи вусул ва қурби ҷивори дарбори кайвонмадор ба аллофи **беғоят** ва икромии **баидунниҳоят** баҳраманд ва масрур гардида (13, 65/125, 191/379) = ...аз аллофи **бениҳояти** ҳоконӣ инъому ташрифот ёфта, ба ишорати олий ба сӯи мақарри худ шитофтанд (13, 270/537) = ...дар инҳидому индироси он панҷаи болокашида саъйи балеғ ва кӯшиши бедареғ раъӣи **биаксалғоят** расонид (13, 56/108).

в) аз асоси замони ҳозираи феъл сифати асли сохтааст: миншори **бедод**; ҷавони **беозор** (5, с.230; 3, с.169): ...ба хори мамот ба мадади тешаи тазаллум ва миншори (*арра – Б.А.*) **бедод** аз по даровард (13, 41/77); Ин ҳайвонҳои **беозор** ҳам, ки гӯё танҳо аз барои боркашонӣ дар дунё рӯидаанд (3, с.469).

Муҳаммад-вафои Карминағӣ тавассути пешванди номбурда аз исми сохтаи **ҷойгоҳ** унсурӣ луғавии нав сохта, онро шаш маротиба мавриди истифода қарор додааст: *ҳаракати бечойгоҳ* (13, 211/420), *кардаи бечойгоҳ* (13, 147/292), *таассуби бечойгоҳ* (13, 169/335): Аммо таваҳхуми **бечойгоҳ** ба худ роҳ дода, қалъаи Киштудро ба ройгон гузошт ва бо тавобеъ ва лавоҳиқ рӯи часорат ба ҷониби Ургут овард (13, 194/385).

Дар ҳамин асос, Карминағӣ аз зарфи замон ва ҳиссаҷаи монандӣ сифати асли сохта, мавриди истифода қарор додааст, ки онҳо дар осори қиёсшавандаи Айнӣ вонаҳӯрданд: Ва дар ҳар ҳангоме аз ӯ юриши **беҳангоме** дар вучуд меомад ва дар ҳар соате ҷунбишу ҳаракати **бечойгоҳе** аз ӯ содир мегашт (13, 53/101, 175/347, 237/471); Ҷун раъфати бағояти кодири **бечун** дар ҳамийяти бениҳоят амри кофу нун хоҳад (13, 30/55, 87/172).

Гуфтани он муҳим аст, ки нависанда дар романи таърихӣ худ “Ғуломон” аз зарфи макон сифати асли - “**бепоён**” сохтааст, ки он на дар асари таърихӣ муаррих ва на дар дигар осори муқоисашавандаи нависанда мустағмал аст: биёбони **бепоён** (3, с.3, 22, 80, 168, 278); саломии **бепоён** (3, с.58); корҳои **бепоён** (3, с.76): ...инҳо ба тарзи киштиҳое менамуданд, ки дар баҳри **бепоён** шиноқунон гашта бошанд (3, с.97).

Ҷамҷунин, устод С.Айнӣ дар осори хеш [3; 12] ба воситаи **бе-** аз вожаҳои мураккаби дар як қолаб *исм+сифати феълӣ* таркибефта унсурҳои луғавии наве сохтааст, ки дар асари таърихӣ муаррих [13] ба ҷашм нарасиданд: ҷашмони **бенуршуда** (3, с.4, 113); лабҳои **бехунгардида** (3, с.234): Оқибат лашқариёни зиёд ба шаҳри тамоман сӯхта ва **беодаммонда** соҳиб шуданд (4, с.138).

...ба сабаби бекорҳои **беранг**, **бехун** ва **бенамак** шуда мондааст (3, с.464). Дар мисоли мазкур устод С.Айнӣ сифатҳои сохтаи яквазнро тавҷам ва пай дар пай мавриди истифода қарор додааст, ки ин ҳодисаи сарфӣ бори дигар аз сермаҳсулии унсурӣ вожасозии номбурда дарак медиҳад.

Пешванди **но-** низ яке аз унсурҳои вожасозии сермаҳсулии осори таърихӣ гуногунаер ҳисобида шуда, муаллифон бо он бештар сифати асли сохтаанд. Ҷун анъана, аз исм ва феъл сифати феълӣ ва дигар ҳиссаҳои гуногун сифати асли сохта мешавад, ки акси маъноӣ асос, молик набудани мавсуфро ба он ифода мекунад ё ҳолати ашро мефаҳмонад: [5, с.144]

а) аз исм: тариқи **нобакор** (13, 4/5); замини **нобоб** (3, с.96); амри / домани/ дагдааи/ шеваи/ кардаи/ чуръати/ гирудори/ кирдори **носавоб** (3, 21/38, 24/44, 90/177, 133/263, 171/339, 252/501, 289/576, 188/373, 214/425, 269/535, 279/555); султони **нокордон** (4, с.32); воқеаи/ҳодисаи **ногузир** (13, 41/77, 42/79, 44/83, 97/191, 272/542; 270/538); гурӯҳи/мудаббирони **ноҳинчор** (13, 67/129, 25/46); кори **ноҳақ** (13, 137); зумраи **нопушаймон** (13, 136/269); дузди **номард** (3, с.74), ҷамои **ноасас** (13, 167/331); фирқаи **носипос** (13, 168/334); маблағи **ночиз** (3, 93); кенагоси **нооқибат** (13, 151/300); золими **ноинсоф** (5, с.210): Он зумраи **нопушаймон** олоти муҳорабаву асбоби музораба рост карда... (13, 136/269); Ҳавлиам дар як ҷои бисёр **нобоб**... (3, с.260).

б) аз исмҳои арабӣ: вазъи **номаслук** (13, 29/53); ҳаракатҳои **нолоиқ** (4, с.125); ҳаракати **номатбӯъ** (13, 52/99); таворуди **номаҳрам** (13, 144/286); амри/муваҷҷаҳи **номаҳзур** (13, 76/150; 29/54); манфиати **номаълум** (3, с.88): Ба ҳар фавҷи **номазбут** аз хабари мукнату тавон дур буд, лочарам сурати вақоеъро ба пояи сарири амири маъдалатгаҳмир боз намуда, илтимоси мадад хостанд (13, 148/294); ...он шахси **номаълум** сухани Мулло-Наврӯзро бурид (3, с.148).

в) аз сифат: масаррати **номухайё** (13, 142/282); асли мадохилашон **номуайян** (5, с.106); суханони **номулоим** (13, 174/346); овози **нофорам** (3, с.17); ҷои.. **номуносиб** (3, с.361); ҳаракати **ношоиста** (4, с.131, 181, 181); ...эшонро бино бар ҷароими қавиву хисоратҳои **номулоим** ҳеч гуна сурати ислоҳу мулоқот ба давлати абадмуддат мутасаввар набуд (10, 198/393); Аммо он маъмуроне, ки асли мадохилашон **номуайян**, лекин ба қадри тавонистанашон ба тариқи ғайримахдуд аз фуқарову раия бисёр ошуфтанд... (5, с.106).

г) аз асоси замони ҳозира ва феъли модалӣ: фирқаи **нотавон** (13, 56/108); аҳолии **нодон** (5, с.88, 162, 166, 175); афъоли **ношоист** (13, 174/346); одами **нотарс** (13, с.189); мувоҳисаҳои рақиқаи **нодаркор** (13, с.120); фурсати **ноёб** (13, 233/463); зани **нозой** (3, с.88); ду каси **ношинос** (3, с.193); шахси **ношинос** (4, с.87); тифли **норас** (4, с.73): Ва **мардуми нотавон** ва фуқарову масокинро ба ҷилои автон ва ҷудо шудан... (13, 211/420); Лекин ҳамин деҳқонони **нодон** корро вайрон карданд (3, с.222).

ғ) аз сифати феълӣ: **матлаби норасида** (15/25); **думбаи ногудохта** (3, с.22, 23); қусури **ношуда** (13, 186/369); тухмҳои **норасида** (3, с.391); қавми **ношуда** (141/279), меҳмони **нохонда** (4, с.55); Сипоҳи зафарпаноҳ бино бар сурати хайрияти маоризи он **қавми ношуда** дар қурби навоҳии эшон фуруз омаданд (13, 141/279); Аз дарунаш қариб сад дона калону хурд тухмҳои **норасида** баромад... (3, с.391).

д) аз исму зарфҳои сохта: **пайки ногоҳ** (13, 141/280; Ҳамчунин ниг. ба: 89/176, 127/251, 159/315); **марғи ногаҳонӣ** (5, с.82); **қазои/балои ногаҳон** (10, 238/474; 186/370); **хуруҷҳои ногаҳонӣ** (4, с.46, 50, 58, 59, 65, 81, 83, 83, 88, 159, 177): Боис бар ин чуръати **ноҷойгоҳи** ӯ он, ки ҳарчанд дар вилояти Эрон ба фармони зафартавҷамон маҳбуси хиросати он мамлакат монда... (13, 111/220); ...хоразмиён ба лашкари ӯ ҳучуми **ногаҳонӣ** наоваранд ва шабохун назананд (12, с.46).

Муаллифи «Тӯҳфат-ул-хонӣ» сифатҳои ба тавассути пешванди **но-** созмонефта, аз қабилӣ «чунуди **номаъдуд** (13, 82/162, 143/284), **аиёи/ҷуюши / гаҳои/ сипоҳи/ номасхур** (13, 183/364; Ҳамчунин ниг. ба: 11/19; 13/24; 149/295), **мавҳабати/ карами/ қаҳри/ ҳазрати / ниъами/нусрати номутаноҳӣ** (13, 8/13, 19/34, 224/445, 233/463; 19/33; 57/110; 103/203; 196/389, 285/568; 211/420)» ва таркиби устувори арабии «**ло йӯъадду ва ло йӯҳсо**»-ро ба як маънӣ истифода бурдааст. Дар «Таърихи инкилоби фикрӣ дар Бухоро» низ таркиби устувори арабии мавриди баҳсу қиёс омадааст. Аммо сифатҳои сохтаи фавқуззикр дар осори устод С.Айнӣ боре ҳам вонаҳӯрданд: Аспу гӯсфанди **ло**

йӯъадду ва ло йӯхсо ба дасти сипоҳи мансур афтода... (13, 302; ҳамчунин ниг. ба: 217/431); **Аз хонаи Аминҷон молу ашъи ло йӯъадду ва ло йӯхсо** тороч шуд... (5, с.85); ...бо хайли ҷунуди вофиру афроди **номаъдуду мутақосир** ва бо кавкабаи ҳашамату саропардаи давлат дар муқобалаи он ҳисор нозил гардид (13, 158/313).

Дар мисоли охир вежагии боризе ба назар мерасад, ки Муҳаммадвафои Карминагӣ пешванди сифатсози **но**-ро бо калимаҳои арабӣ якҷоя истифода намудааст, ки ин воситаи сарфиро калимаҳои сохта ва мураккаби ҳамкомпонент меноманд.

...чалодату қасрати шуҷоат дам ба дам **Қобили ноқобил** ва он ғафлатзадаи ҷохил мардуми худро бар ҷангу ҷидол таҳрис менамуд (13, 68/131). Муаллифи асар дар ҷумлаи фавқ унсури луғавии наве ба воситаи пешванди номбурда сохтааст, ки ҳам мавсуф ва ҳам сифат аз як решаанд ва гузашта аз ин маълум аст, ки мавсуфи он исми хос мебошад.

Ҷараёни таҳқиқот аз он дарак медиҳад, ки дар осори мавриди қиёс ба тавассути унсури вожасози **но**- аз калимаҳои мураккаб созмони сифатҳои аслии нав роиҷ будааст: фирқаи **номаслаҳатбин** (13, 133/264); дузди бекаси **ноӯҳдабаро** (5, с.258): аз субҳ то шом... айши **дурӯзай нопойдорро** аз тозагии рӯҳу сармоия футӯҳ доништа... (13, 44/84); ...сухани **нотамоммондаи** худашро давом кунонид (3, с.379).

Гузашта аз ин, дар забони осори мавриди қиёси устод С.Айнӣ як силсила сифатҳои созмонёфтаи «**нобошамӣ** (5, с.66; 3, с.19), **ношуданӣ** ва **ноҳоҳам** (3, с.76, 80, 103, 280)» шакл гирифтаанд, ки дар асари таърихӣ муқоисашавандаи а. XVIII ба ҷашм нарасиданд: Ғуломон бо **дили ноҳоҳам** аз ҷо хеста ба дастаҳои каланд ва табар даст заданд (3, с.76); - Орзуҳои **ношуданиро** монед, ака хатирчиғӣ, – гуфт он бандӣ (3, с.244).

Ҷини мавриди таҳқиқ қарор додани пешванди каммаҳсули **дар**- ин нукта мусаллам гардид, ки Карминагӣ танҳо маротибае ба тавассути унсури вожасози номбурда сифати наве дар асоси қолаби **пешванд+пешванди исмсоз+сифати феълӣ** сохтааст; ...хатти қабул бар хошияи китоби саволу ҷавоби эшон накашид ва тӯмори мутававал ва элчиёнро ба рақами истиғнои мададу муованати он тоифаи **дарҳампечида** ҷашми таманное накушуд (13, 52/100). Ҳамчунин, устод С.Айнӣ танҳо дар романи таърихӣ худ «Ғуломон» бо ёрии унсури вожасози мазкур ду сифат «**даргузар** ва **дарҷӯш**»-ро сохта, онҳоро якдарафғӣ мавриди истифода қарор додааст. Сифатҳои фавқуззикр дар дигар осори таърихӣ қиёсшаванда дучор нашуданд: Ана ин яроқҳо на ин ки бодҳои **даргузари** биёбониро, балки бодҳоеро, ки монанди «дами» позарезони Ғичдувон оташҳои ҷўянғудозро шўълавар хоҳанд кард... (3, с.256); Дуду ғубори саксавул, бухори ҷойҷўши **дарҷўш** нафаси бошандағони даруни хонаи сиёхро ҳақиқатан сиёҳ ва торик карда буданд (3, с.8).

Муҳаққиқи забони ашъори Ҷофизӣ Шерозӣ М.Д. Калонова дар рисолаи хеш оид ба ин масъала фикри худро ироа намуда, бемаҳсулии пешвандҳои **бар-, то-** ва **дар**-ро қайд кардааст [12, с.66].

Пешванди **фурӯ** сифатсози кӯтоҳшудаи **фурӯд** ба маъни поин мебошад [11, с.91]. Дар таърихномаи «Тӯҳфат-ул-хонӣ» унсури вожасози номбурда яке аз пешвандҳои каммаҳсул ба ҳисоб меравад. Зимнан, муҳаққиқи забони «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ роҷеъ ба пешванди **фурӯ** чунин нигоштааст: «Ин пешванд яке аз каммаҳсултарин пешвандҳои сифатсоз дар «Шоҳнома» маҳсуб мешавад. Дар байти зер, таркиби васфи Заҳҳоки **фурӯ**моя, сифати пешванди **фурӯ**моя аз таркиби пешванди сифатсози **фурӯ** ва номи **моя** сохта шудааст:

Фурӯмоя Заҳҳоки бедодгар,

Бад-ин чора бигрифт ҷои падар (Ҷ.1. -С.10)» [1, с.69; 2, с. 21].

Лочарам, қаҳри субҳонӣ ўро ба мақоме расонид, ки он чӣ бо ҳамаи халқ карда буд, ба танҳои ба ў боз намуд ва дар вақти **фурӯмондагӣ** ҳеч касро ба ў мушфиқ ва меҳрубон насохт (13, 267/532). Дар ин мисол унсури луғавии **фурӯмондагӣ** аз рӯи қолаби **пешванд+сифати феълӣ+пасванд** бо усули омехта ташаккул ёфтааст. Бояд қайд намуд, ки Карминагӣ сифати сохтаи мазкурро танҳо як маротиба мавриди истифода қарор додааст. Дар осори устод С.Айнӣ ингуна сифатҳои сохта ба чашм нарасиданд.

Дуруст аст, ки дар забони тоҷикӣ пешванди сифатсози **то-** низ ба мушоҳида расида, аммо дар байни баъзе олимони соҳа роҷеъ ба унсури сифатсоз будан ё набудани он шубҳае аст [10, с.72]. Дар осори қиёсшаванда пешванди **то-** боре ҳам дучор нашуд. Ба назари мо ҳам, адами қорбурди ин пешванд ба ҳайси унсури сифатсоз дар осори асрҳои XVIII ва XX то андозае шубҳаи муҳаққиқонро дар мавриди унсури сифатсоз будани **то-** тасдиқ мекунад.

Таҳлили имконоти калимасозии пешвандҳои мазкур дар забони давраҳои мавриди қиёс шаҳодат аз он медиҳад, ки доираи васлшавии ин унсури калимасоз бо воҳидҳои луғавии гуногунмаъно васеъ будааст, яъне онҳо метавонистанд на фақат ба исмҳо, балки ба ҳиссаҳои нутқи дигар, баҳусус феълҳо низ ҳамроҳ шуда, вожаҳои нави сохта ба вучуд оранд.

Пайнавишт:

1. Азам Қутбизода Аббосалӣ. *Пешвандҳои сифатсоз дар «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсӣ / Азам Қутбизода Аббосалӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. - 2013. - № 4/1 (56). - Душанбе. - С. 68-74.*
2. Азам Г.А. *Аффиксальное словообразование имен прилагательных в "Шахнаме" Абулькасыма Фирдоуси: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22 / Г.А. Азам.- Душанбе, 2013. - 24 с.*
3. Айнӣ С. *Ғулмон. Роман. - Душанбе: Адабиёти бачагона, 2019, - 488 с.*
4. Айнӣ С. *Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик. Исёни Муқаннаъ. Очеркҳои адабию таърихӣ. - Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2013. - 176 с.*
5. Айнӣ С. *Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро. Кулӣёт. Ҷ.14. /Тартибдиҳанда К.С. Айнӣ. - Душанбе: Матбуот, 2005. - 270 с.*
6. Бобоева М. *Роҳҳои калимасозӣ бо сифат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аз рӯи маводи «Ёддоштҳо»-и С.Айнӣ / М. Бобоева // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. - 2019. - №4. - С.123-128.*
7. Бобомуродов Ш., Муъминова А. *Луғати мухтасари калимасозии забони адабии тоҷик. Дастури таълим / Ш. Бобомуродов, А. Муъминова. - Душанбе, 1983. - 120 с.*
8. *Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик. - Душанбе: Дониш, 1985, - 356 с.*
9. *Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1. Лексикология. Фонетика. Морфология. - Душанбе: Ирфон, 1973.-450с.*
10. *Зоҳидов А. Таъсири забони русӣ ба калимасозии забони адабии тоҷик / А. Зоҳидов. - Хуҷанд: Ношир, 2009. -160 с.*
11. *Калбосӣ, Ирон. Сохти шишқоқи вожа дар форсии имрӯз/ Ирон Калбосӣ. Чоти аввал. - Теҳрон: Интишороти муассисаи мутолиот ва таҳқиқоти фарҳангӣ, 1371.-222 с.*
12. *Калонова М.Д. Структурно-семантический анализ словообразования именных частей речи (имя существительное и имя прилагательное) в поэзии Хафиза Ширази: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22 / М.Д. Калонова. - Душанбе, 2017. - 175 с.*

13. Карминагӣ, М. Тӯҳфаи хонӣ. Дастнависи №1426 Институди забон ва адабиёт, шарқишиносӣ ва мероси хаттии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон / Карминагӣ, М.
14. Табаров Х. Н. Лексико-морфологические особенности языка поэзии Хаджи Хусайна Кангурти: дис... канд. филол. наук: 10.02.22 / Х.Н. Табаров. - Душанбе, 2011. - 168 с.
15. Табаров, Х.Н. Лексико-морфологические особенности языка поэзии Хаджи Хусайна Кангурти: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.22 / Х.Н. Табаров. - Душанбе, 2011. - 24 с.
16. Ҷобиров А.Б. Вежагиҳои забони китоби «Бахше аз тафсири куҳан»: дис... барои дарёфти дараҷаи илми номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси: 10.02.22 / А.Б. Ҷобиров. - Душанбе, 2018. - 191 с.
17. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию/Н.М.Шанский. - М.:Издательство Московского университета, 1968. -268 с.

Reference Literature:

1. Azam K.A. Adjectival Prefixes in "Shah-Name" by Hakim Firdawsi's /K.A.Azam // Bulletin of the Tajik National University. Series of Philological Sciences. - 2013. - № 4/1 (56). - Dushanbe, - pp. 68 - 74.
2. Azam K.A. Affixal Word-Formation of Adjectives in "Shah-Name" by Abulkosim Firdawsi: synopsis of candidate dissertation in philology: 10.02.22 /G.A. Azam.- Dushanbe, 2013. - 24 pp.
3. Aini, S. Slaves. Novel. - Dushanbe: Children's Literature, 2019, - 488 pp.
4. Aini, S. The Hero of the Tajik Nation, Temurmalik. Muqanna's Rebellion. Literary and Historical Essays. - Dushanbe: Education and Culture, 2013. - 176 pp.
5. Aini, S. The History of Intellectual Revolution in Bukhara. -V.14. / Compiled by K.S. Aini. - Dushanbe: Press, 2005. - 270 pp.
6. Boboeva M. The Ways of Word-Building by dint of Adjective in Tajik and English Languages Based on the Materials of "Reminiscences" by S.Aini / M. Boboeva // Bulletin of the Tajik National University. Series of Philological Sciences. - 2019. - №4. - pp. 123 - 128.
7. Bobomurodov Sh., Muminova A. A Concise Word-Combinational Dictionary of Tajik Literary Language: manual / Sh. Bobomurodov, A. Muminova. - Dushanbe, 1983. - 120 pp.
8. A Grammar of Modern Tajik Literary Language. - Dushanbe: Knowledge, 1985, - 356 pp.
9. Modern Tajik Literary Language. P.1. Lexicology. Phonetics. Morphology. - Dushanbe: Cognition, 1973. - 450 pp.
10. Zohidov A. The Influence of Russian Language on Word-Combinations of Tajik Literary Language / A. Zohidov. - Khujand: Publisher, 2009. - 160 pp.
11. Kalbosi, Iron. The Structure of Word-Combinations in Modern Persian / Iron Kalbosi. The first edition. - Tehran: Publishing-house of the Institute of Cultural Researches and Studies, 1371 hijra. - 222 pp.
12. Kalonova M.D. Structural-Semantic Analysis Beset with Word-Building of Nominal Parts of Speech (noun and adjective) in Hofiz Sherozi's Poetry: candidate dissertation in philology: 10.02.22 /M.D. Kalonova. - Dushanbe, - 2017. - 175 pp.
13. Karminagi, M. "Tuhfat-ul-khoni". Manuscript №1426. The Institute of Language and Literature, Oriental Studies and Written Heritage under the Academy of Sciences of the Republic of Tajikistan / Karminagi K.M.
14. Tabarov, Kh.H. Lexico-Morphological Peculiarities of the Language of Hoji Hussain Kangurti's Poetry: candidate dissertation in philology: 10.02.22 /Kh.N. Tabarov. - Dushanbe, 2011. - 168 pp.

15. Tabarov, Kh.N. *Lexico-Morphological Peculiarities of the Language of Hoji Hussain Kangurti's Poetry: synopsis of candidate dissertation in philology: 10.02.22 /Kh.N. Tabarov. - Dushanbe, 2011. - 24 pp.*
16. Jobirov A.B. *Linguistic Peculiarities of the Book "Part of the Ancient Commentary": candidate dissertation in philology: 10.02.22 / A.B. Jobirov. - Dushanbe, 2018. - 191 pp.*
17. Shansky H.M. *Essays on Russian Word-Building /H.M Shansky. -M.: Moscow University publishing-house, 1968. - 268 pp*